

آمار، نیاز مبرم برنامه‌ریزی اقتصادی است
دکتر حسن حیدری، استادیار موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی
شبکه ایران

به زبان اقتصادی، برنامه‌ریزی به معنای تخصیص منابع موجود در جهت دستیابی به اهداف مورد نظر برنامه-ریزان است. اما پیش از برنامه‌ریزی و همچنین در حین اجرای آن و حتی پس از اتمام برنامه‌ها آمار و اطلاعات اقتصادی اصلی‌ترین نیاز و ورودی این فرآیند است. در مرحله پیش از برنامه‌ریزی، آمار برای بررسی و شناخت ساختار اقتصادی، شناسایی عارضه‌ها و نقاط ضعف و همچنین نقاط قوت آن ضروری است و بدون آن برنامه‌ریزی تنها به بیان ایده‌آل‌های غیرعملی ختم خواهد شد. از سوی دیگر، در حین اجرای برنامه‌ها نیز مجریان برنامه و همچنین دستگاه‌های ناظر برای رصد کردن نحوه اجراء و همچنین شناسایی نقاط ضعف و اصلاحات احتمالی مورد نیاز در آن به آمار و اطلاعات اقتصادی نیاز دارند. از سوی دیگر، پس از اجرای یک برنامه اقتصادی ارزیابی میزان موفقیت، نقاط قوت و ضعف آن از این جهت که به بهبود برنامه‌های آینده کمک می‌کند، یکی از نیازهای هر نظام اقتصادی است، لیکن نیاز اولیه این مرحله نیز آمار و اطلاعات اقتصادی است.

با این توصیف، مشخص است که یکی از پیش‌نیازهای اصلی عملکرد مثبت و موفق در نظام برنامه‌ریزی وجود اطلاعات و آمارهای اقتصادی است. اما پرسش اساسی که مطرح می‌شود این است که این اطلاعات و آمار باید چه ویژگی‌هایی داشته باشند؟ می‌توان این ویژگی‌ها را به این صورت بیان کرد:

۱- آمارها باید دارای شفافیت بوده و برای بهره‌برداران آن (اعم از تحلیل‌گران اقتصادی، فعالان اقتصادی، نمایندگان مجلس و دولت‌مردان) قابل اعتماد باشند به طوریکه از نظر آنها منطقی و قابل پذیرش باشند.

۲- دارای طبقه‌بندی استاندارد باشند، بطوریکه بتوان بر مبنای آن مقایسه‌های بین بخش‌های اقتصادی و همچنین مقایسه‌های بین‌المللی را انجام داد.

۳- در فواصل زمانی منظم و به موقع گزارش شوند، بطوریکه بر اساس آن تشخیص یک عارضه اقتصادی و درمان در زمان مناسب امکان‌پذیر باشد.

در حال حاضر نظام آمارهای اقتصادی کشور مشکلاتی دارد که بدون حل آن نمی‌توان برنامه‌ریزی مناسبی در حوزه‌های مرتبط با آنها انجام داد. بسیاری از آمارها و اطلاعاتی که در اقتصادهای موفق ارائه می‌شوند در

حال حاضر در ایران تولید نمی‌شود. با توجه به اینکه در فرآیند توسعه یک اقتصاد نیازهای جدیدی از جمله نیازهای آماری متفاوتی ایجاد می‌شود، دستگاه‌های تولیدکننده آمارهای اقتصادی در کشور (به طور عمده مرکز آمار ایران و بانک مرکزی) باید متناسب با این نیازها اقدام به تولید و انتشار آمارهای به روز و جدید کنند.

مشکل عمده دیگری که باید بدان اشاره نمود این است که بسیاری از اطلاعات مفید آماری توسط بانک مرکزی و مرکز آمار ایران تولید می‌شوند اما به موقع منتشر نمی‌شوند. به طور مشخص آمارهای مربوط به حسابهای ملی (که مثلاً در قالب نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی منتشر می‌شوند) مربوط به حدود یک سال و نیم قبل (آمار مربوط به تولید ناخالص داخلی مربوط به سه ماهه سوم سال ۱۳۹۰ است) هستند، حال آنکه رصد وضعیت اقتصادی در سطح کلان عمدتاً توسط این اطلاعات صورت می‌گیرد. معمولاً در همه کشورها آمار و اطلاعات اقتصادی بویژه اطلاعات مربوط به سطح فعالیت‌های اقتصادی که نشانه‌ای از رکود و رونق می‌باشد با یک فاصله زمانی منتشر می‌شوند اما این فاصله زمانی معمولاً ۱ تا ۳ ماه است. دلیل منطقی این موضوع این است که سیاست‌گذاران باید بتوانند با تشخیص عارضه در زمان مناسب اقدام به تجویز سیاست‌های مناسب اقتصادی کنند. گرچه ممکن است مسئولین در سطوح کلان تصمیم‌گیری به این اطلاعات دسترسی داشته باشند، اما این اطلاعات در سطح عمومی (و به عنوان یک کالای عمومی) تنها مورد نیاز مسئولین نیست، چرا که فعالان اقتصادی و تحلیل‌گران غیردولتی نیز نیاز مبرمی به این اطلاعات دارند و لذا این اطلاعات باید به موقع در دسترس همگان باشند.

سهولت دسترسی به اطلاعات نیاز دیگری است که باید بدان اشاره نمود. امروزه با مراجعه به پایگاه‌های آماری بین‌المللی مربوط به نهادهای بین‌المللی (مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول) و همچنین بانک‌های مرکزی بسیاری از کشورها اطلاعات آماری بویژه اطلاعات مربوط به متغیرهای اقتصاد کلان آنها به سهولت و در فرمتهای قابل استفاده (مانند Excel) در دسترس و قابل دانلود است. حتی جداول آماری بسیاری از گزارشات منتشر شده توسط این نهادها نیز به صورت Excel قابل دسترس است. با این حال، بسیاری از اطلاعات مشابه که در سایت بانک مرکزی در دسترس است در فرمتهایی (PDF) منتشر شده است که کار کردن با آنها را مشکل می‌کند.

بانک مرکزی و مرکز آمار ایران در سالهای گذشته اقدام به راه‌اندازی پایگاه اطلاعات سری زمانی کرده‌اند که اقدامی بسیار ارزشمند است اما متأسفانه بسیاری از اطلاعات در دسترس در این پایگاهها به روز نیستند. علاوه بر این، بسیاری از اطلاعات نیز که پیش از این تولید و منتشر می‌شد، از چند سال گذشته منتشر نمی‌شوند. به عنوان مثال، "شاخص قیمت عمده‌فروشی" که شاخص قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی یکی از

اجزای مهم آن است از سال ۱۳۸۶ به بعد توسط بانک مرکزی منتشر نشده است. به عنوان مثالی دیگر، "نشریه آمارگیری از کارگاههای صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر" که حاوی اطلاعات بسیار مفید و ارزشمندی در سطح واحدهای صنعتی است تنها تا سال ۱۳۸۹ توسط مرکز آمار ایران منتشر شده است. در حال حاضر بحث بر سر این نیست که چه نهاد یا سازمانی متولی انتشار این آمارها است، بلکه موضوع مهم این است که با انتشار این اطلاعات در سالهای قبل، بهره‌برداران این اطلاعات چه در بخش خصوصی، دانشگاهها و همچنین کارشناسان و سیاست‌گذاران دستگاههای دولتی به این اطلاعات نیازمند هستند و انتشار منظم آنها می‌تواند اثرات بسیار مفیدی برای بهبود و موفقیت فرآیند برنامه‌ریزی در کشور داشته باشد.